

Andrej Ivanuša

EKONOMIJA CELJSKIH GROFOV

KAKO OBOGATETI Z REŠEVANJEM KRALJEVE GLAVE

Celjski grofje (nemško Grafen von Cilli) je najbolj znana in najpomembnejša plemiška in vladarska rodbina, ki je imela svojo matično posest predvsem na območju današnje Slovenije. Njihovi potomci živijo še danes. Družina se prvič omenja okoli leta 1130, ko so se imenovali kot gospodje iz Saunije (von Soune) po Savinjski dolini, od leta 1173 pa po gradu Žovnek (von Sannegg) - Žovneški gospodje.

VZPON ŽOVNEŠKIH

V 14. stoletju so Žovneški sklenili pogodbo s Habsburžani in stopili v vojno proti Goriško-Tirolskim gospodom v okviru bojev za češko krono. S tem se je začel njihov vzpon. Po teh bojih so v upravo prejeli zasedena posestva Goriško-Tirolskih v porečju Savinje. Leta 1308 so z izročitvijo svojih gospostev Habsburžanom in s hkratnim prejemom teh posesti nazaj v fevd postali habsburški vazali. V korist jim je bilo še izumrtje rodbine grofov Vovbrških leta 1333, saj so pridobili njihovo posest in s tem mesto Celje. Mesto postane njihov nov rodbinski sedež. Ob tem so pričeli nakupovati še različne posesti po Kranjskem.

Vse to je bila osnova, ki je spodbudila cesarja Ludvika Bavarskega, da je 16. aprila 1341 povzdignil Ulrika I. v grofa. Družina pa je dobila ime po Celju, torej Celjski grofje (Grafen von Cilli). Grofovsko povzdignjenje je 30. septembra 1372 potrdil še cesar Karel IV. Luksemburški.

Velik porast obsega posestev dosežejo, ko je vodstvo rodbine prevzel Herman II. (okoli 1365-1435). Leta 1396 je namreč rešil Sigismunda Luksemburškega pred smrtjo na bojnem polju v boju s Turki pri Nikopolju. V zahvalo mu je ta leta 1397 podelil mesto Varaždin in gospostvi Vinico (Podravina) in Vrbovec (Zagorje). Leta 1399 je dodal še grofijo Zagorje in jim dodal naziv Zagorski grofje. Za povrh se je Sigismund zaljubil in se poročil s Hermanovo hčerko Barbaro Celjsko (umrla 1451) okoli božiča leta 1405. Luksemburžani in Celjski so se še krvno povezali.

VEČANJE POSESTI

Očitno je bil Sigismund zelo zadovoljen z ženo in njeno družino, saj je leta 1405 dodal še Medmurje s Čakovcem in dve leti kasneje še upravo nad zagrebško škofijo in zagrebškim Gradcem. Hermana II. je dodatno opremil še z naslovom slavonskega in hrvaško-dalmatinskega bana. Kar pa tudi ni bilo kar tako, saj je s tem postal kraljev zastopnik z močjo regenta v celotnem hrvaškem kraljestvu. Ko je leta 1408 Sigismund ustanovil nov viteški Zmajev red, sta bila Herman II. in njegov sin Friderik II. (umrl 1454), ob srbskem despotu Štefanu Lazareviću, na vrhu podpisnikov novega reda.

Leta 1415 jim je cesar podelil nov grad Pliberk s pripadajočim posestvom, ki so ga Celjani pustili Habsburžanom zaradi nevarnosti izbruha vojne. Sigismund je dobro razumel njihovo gesto in uslugo brž poplačal s podelitvijo pravice do krvnega sodstva v Celjski grofiji.

Slika 1 – grb Celjskih knezov

Nato so leta 1418 dobili še celotno dediščino izumrle rodbine ortenburških grofov. Namreč, že leta 1377 so z njimi podpisali obojestransko pogodbo o dedovanju v primeru izumrtja rodbine po moški strani. V letu 1423 so bili povzdignjeni v neposredne državne gospode. Darežljivi in celjskim očitno naklonjen Sigismund jim je leta 1431 podelil še pravico do kovanja in obdelovanja rude v vseh njihovih gospostvih.

Herman II. je 13. oktobra 1435 umrl.

POVZDIGNJENI V KNEŽJI STAN

Leta 1436 je cesar Sigismund Luksemburški grofe Celjske povzdignil v državni kneze Rimsko-nemškega cesarstva, jih tako razvezal odvisnosti od Habsburžanov in omogočil nastanek Celjske kneževine. Grofiji Celje in Ortenburg-Sternberg (Strmec) sta bili razglašeni za praporna fevda. Prav tako so dobili pravico do lastnega ograjnega sodišča v Celju, novčni in rudniški regal in pravico do naziva visokorodni (nemško hochgeboren). Tako je Friderik II. postal knez.

Leta 1437 so sklenili dedno pogodbo z Goriškimi grofi, v istem letu pa še desetletno vojaško zvezo s hrvaškimi Frankopani. Zatem je sledila krajša vojna med Celjani in krškim škofom Janezom Schallermannom, v kateri so bili požgani številni gradovi, posestva, polja in povzročena velika škoda. Premirje so podpisali avgusta 1440. Po vojni so Habsburžani priznali Celjanom njihov položaj v deželi, a so Celjski morali priznati oblast kneza notranjeavstrijskih dežel. Ta poravnava med Celjani in Habsburžani je vsebovala tudi obojestransko dedno pogodbo, podpisano leta 1443.

KAJ BI BILO, ČE ...

Sigismund Luksemburški je nasledstvo cesarske krone, Ogrske, Češke ter Zgornje in Spodnje Avstrije zagotovil svojemu zetu Albrehtu V., ki je postal rimsko-nemški kralj Albreht II., a razmeroma mlad umrl še pred rojstvom svojega prvega sina Ladislava. Celjani so imeli trdne sorodstvene zveze z Luksemburžani, ki so na prelomu 15. stoletja v rokah držali cesarsko krono.

Slika 2 – Friderikov stolp, ostanki mogočnega gradu Celjskih

Ladislav, kraljevi dedič, je bil tako rojen po smrti svojega očeta in so ga tako imenovali Ladislav Posmrtni. Bil je vnuk Barbare Celjske in po očetu Habsburžan ter dedič Ogrske, Češke krone in vojvodine Avstrije, zato je Ulrik II. (sin Friderika II.) Celjski kot Ladislavov bližnji sorodnik leta 1452 dobil skrbništvo nad otrokom. S tem so Celjani pridobili oblast v vojvodini Avstriji, po letu 1456 pa še kraljevo namestništvo na Ogrskem.

Ulrik II. v naslednjih letih skrbi za Ladislavove interese, še posebej je aktiven na Ogrskem, kjer madžarski veljaki Ladislavu oporekajo dedno pravico po prestolu. Skrbnik kraljevega dediča pride v odkrit spor z družino Hunyadi. Tukaj moram omeniti Jánoša Hunyadija, ki je imel dva sinova Ladislava in Matijo. Tega poznamo kot kralja Matijo Korvina ali kot legendarnega kralja Matjaža! Ta spor se tragično konča tako za rodbino Celjskih kot za Ulrika II. Leta 1456 postane žrtev atentata v Beogradu. Z njegovim

umorom je celjska rodbina izgubila še zadnjega moškega člana in celjsko posest po krajši vojni in skladno z dedno pogodbo iz leta 1443 prevzamejo Habsburžani.

UPRAVLJANJE Z EKONOMIJO MESTA CELJA

Leta 1451 je Friderik II. Celjski na prošnjo celjskih meščanov priznal Celju vse pravice kot so jih sicer imela druga štajerska mesta. Določil mu je pomerij, oprostil meščane plačila davka od prodaje vina, jih odvezal obvezne prodaje dvorskega vina in tlake, še vedno pa so morali sodelovati pri gradnji obzidja.

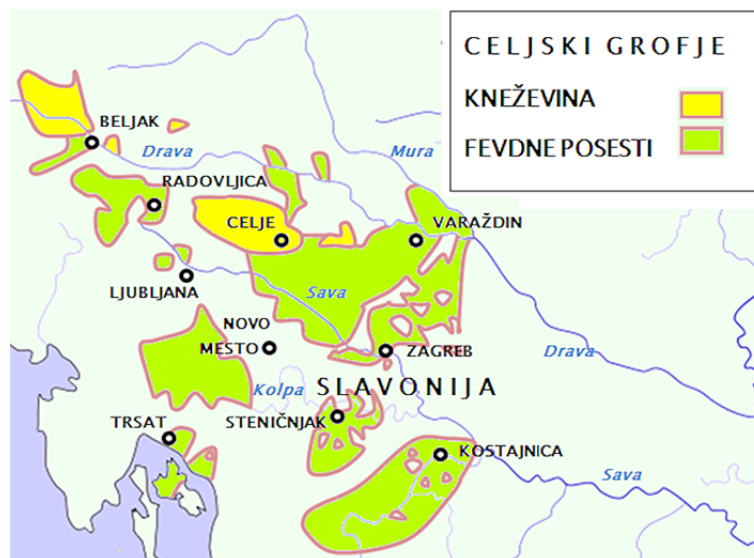

Slika 3 - Sigismund Luksemburški in Barbara Celjska na koncilu v Kostanzi

V tem času se je Celje pričelo hitreje razvijati. Razvoj je bil viden tako z arhitekturnega kot tudi s (samo)upravnega vidika. Zgodba o celjskih mestnih pravicah je hkrati zgodba o boju meščanstva za svoj prostor v družbi. Mesto je bilo prestolnica celjske kneževine, sedež vicedoma, okrožno glavarstvo, sedež četrti in sedež sodne oblasti za vso slovensko Štajersko. Ob tem je bilo regionalno središče trgovine s soljo. To pa je bilo ugodno še za razvoj gostinstva.

Celjski grofje so bili tipični potujoči vitezi tistega časa. Oblast so uveljavljali tam, kjer so imeli svoje interese. Svojo posest in finančno moč so izgrajevali s pobiranjem brodnin, mitnin, z nakupi dobrin in ozemlja, s posojanjem denarja, zastavnimi posli, odvetništvu (plemiško zastopanje), vojaškim najemništvom in v prvi vrsti s skrbno načrtovano ženitno politiko.

Celje je bilo le odskočna deska za njihovo integracijo v visoke dvore. Dejansko so bivali po dvorih v Avstriji, na Ogrskem, Madžarskem, Hrvaškem. Zadnji celjski grof Ulrik II. sploh ni hodil v Celje. Ko so ga prevzeli Habsburžani, je postalo nepomembno provincialno mesto. Ponoven vzpon je doživelo šele po prihodu Južne železnice leta 1846.

Slika 4 - Posesti Celjskih grofov sredi 15. stoletja, vključno s cerkvenimi fevdi

SLOVANSKI / NESLOVANSKI

Poreklo Žovneških svobodnih gospodov ni točno znano. Askvinci so se v 11. stoletju nahajali približno na istem območju, kjer v 12. stoletju srečamo Savinjske oziroma Žovneške gospode, zato se domneva o askvinskem poreklu zdi najbolj verjetna. To je danes prevladujoče mnenje, vendar obstajajo nasprotne teorije. Po zgodovinarju Pirchegerju naj bi bil začetnik Žovneških Preslav, kar je slovansko ime. Po Orožnu naj bi bili potomci karantanskih slovenskih prednikov. Navezani bi lahko bili na tradicijo karantanske državnosti, od katere je ostala le še sled: ustoličenje na Gosposvetskem polju (do 1414), posamezne slovenske fevdne prisege, nižja samouprava in nižje sodstvo kosezov in drugih kmetov na celjskem območju, samouprava gornikov vinogradnikov in župani - sicer gosposki poverjeniki.

Če se ozremo na dejstvo, kateri jezik so govorili, nas tudi to ne pripelje do posebnega zaključka. Jezik, ki je v srednjem veku užival najvišji ugled, je bila srednjeveška latinščina. V njej so pisali listine do leta 1300, nato pa v nemščini. Slovensko je govorilo ljudstvo. Če je kdo od celjskih znal »kmetški« jezik, ni znano. Vemo, da je Ana Celjska, nečakinja Hermana II., ob prihodu na poljski dvor govorila le nemško. Vendar je Ulrik II. Žovneški leta 1306 svoje kmete poučeval, kako omejiti škodo, ki so jo prinašali roji kobilic, torej je z njimi verjetno govoril slovensko. Ulrikova pravoslavna žena Katarina je v 15. stoletju goriškemu grofu Lenartu napisala slovansko pismo v cirilici, pri čemer se je

ta pisave lahko priučil le v času bivanja na dvoru Celjskih, kjer so tedaj živeli tudi pravoslavni duhovniki. Vendar se plemstvo v tistem obdobju nikjer ni opredeljevalo po narodnosti in se tudi Celjski verjetno niso imeli ne za Slovence in ne za Nemce.

Viri:

- Privilegiji mesta Celje do konca srednjega veka (diplomsko delo), Martina Bezovšek, 2012
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Celjski_grofje
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Herman_II._Celjski
- Intervju z zgodovinarjem Damirjem Žeričem (na internetu)